

● Még 4-5 év, és az európai lehetőségek bezárulnak Ezredvégi kihívások Szeged előtt

Milyen új kihívások várnak Szegedre az ezredfordulón? Milyen lehetőségek nyíltak meg a város előtt az európai integrációs folyamatban? Milyen várospolitikát kellene ahhoz, hogy Szeged ne maradjon le a kínálkozó alkalmakról? Mészáros Rezső egyetemi tanárral, a József Attila Tudományegyetem rektorával készült interjúnk a kérdésekre keresi a választ.

● **Tanárr úr! Szeretném, ha ebben az interjúban az ezredvégi Szeged lehetséges jövőképeiről osztaná meg gondolatait az olvasóval. A város térségi szerepköréről trott egyik tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy Szeged a 12. századtól a 20. századig megőrizte regionális szerepét. Javaslom, e beszélgetésben induljunk ki abból, hogy város története során kialakult térségi szerepkörök mellé az ezredvég milyen új lehetőséget kínál.**

– Amikor egy városnak új kihívásokkal kell szembenéznie és jövőjén gondolkodik, érdemes történelmét megvizsgálnia. Szeged esetében a térségi szerepkör fejlődése végigkísérte a város történetét. A város, mint sólerakóhely már a 12. századtól kereskedelmi központ volt, majd 1498-ban elnyerte a hierarchia csúcsát jelentő szabad királyi városi rangot. A szerepkör az 1700-as években az oktatással bővült, majd a reformkori fejlődés tovább erősítette a város vezető szerepét. Még Trianon után is javult a központi státus: Szeged ekkor elvesztette déli vonzókörzetét, viszont idelepedett az egyetem és az egyházmegyei központ, majd kialakult a Dóm tér és vele a szabadtéri játékok. A hatvanas években, amikor Szeged megyeszékhely lett, fejlődött gazdasága és megerősödtek bizonyos nemzetközi funkciói is. A századok folyamán tehát a regionális szerepkör minden társadalmi és gazdasági helyzetben megmaradt. A mostani időszakban, az ezredvégén ez új elemmel gyarapodhat: a térség része lehet az európai regionális fejlődésnek. Ezt a szerepkört Szeged számára a határon túl eső területi központokkal, Temesvárral és Újvidékkel együtt jelent lehetőséget. Az elmúlt évtizedben az új térségi központi megállapodást a Duna-Tisza-Maros eurorégió megalakulásáról, bár ezt még nem töltötték meg tartalommal a közös kezdeményezések. A kilencvenes évek folyamatai azt mutatják, hogy a város jövőbeni európai térségi szerepkörét nem a hagyományos dél-alföldi-központi jelleg határozza majd meg, hanem azok a kapcsolatok, amelyek részben a Szeged-Békéscsaba-Arad-Temesvár-Szabadka-Ujvidék térségben, részben az országon belüli speciális vonásokban élnek. Ez a térfejlődési lehetőség a hazai magántőke és a nemzetközi tőke számára is érdekes lehet. Új helyzet állt tehát elő, s ebben meg kell vizsgálni, hogy a történelem során kialakult szereprendszerekből mi használható a jövőben, s ezek mellé milyen új funkciókat kell kiépíteni. Időről időre meg kell határozni a város jövőképeit. Ha ez nem történik meg, az nem von maga után látványos visszafordulást, csak minden úgy megy majd a maga útján,

hogy a városi közösség törekvései, vágyai nem érvényesülnek.

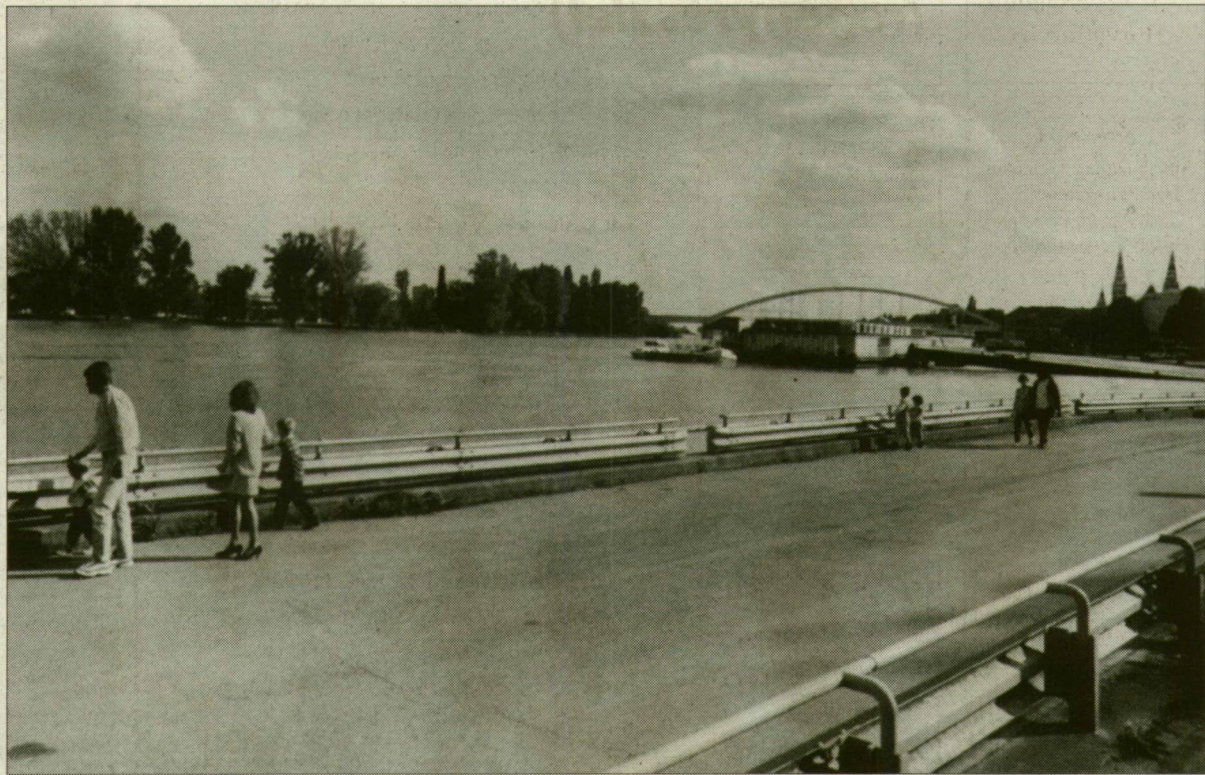
● **Ez azt jelenti, hogy az eddigi dél-alföldi térségi gondolkodás fölött eljárt az idő?**

– A három megyére kiterjedő Dél-Alföld megszűnt karakteres régióvá válni, hiszen az északi, északnyugati sáv már Budapest felé húz. Ami maradt, abban lázas útkeresés folyik. Minden jel arra utal, hogy e térségi szerepkörben kiterjedési lehetőség csak Dél-Dél-Kelet felé van. A térség déli része ugyanis a három ország találkozásánál nemzetközi régióvá válhat, s ebben Szeged központi szerepet tölthet be. A szabadpiaci, devizaelhelyezési és vállalkozásszervezési lehetőségek még a mostani, többnyire szervezetlen körülmények között is a térség természetes központjává teszik Szegedet.

A városnak történelmi lehetősége adatott arra, hogy tevékenyen részt vegyen európai régió kialakításában, s ezzel arra is, hogy bekapcsolódjék az új európai regionalizációs folyamatokba. Látni kell azonban azt is, hogy ebben a térszerződési átalakulásban Szeged „hagyományos” nagytérségi kapcsolatrendszerre versenyeznie kell. Az eddigi vonzásterület központjaiban kifejlődhetnek a szegedihez hasonló szerepek, amelyek versenytársakká teszik a környező városokat. Ugyanakkor fennáll a nemzetközi régióbeli központi szerep gyengülésének veszélye is. Mondanom sem kell, ennek elkerülése komoly várospolitikai felelősség. Több éve elmulasztott városi feladat egy hosszú távú terv kidolgozása, amely kijelölné a város fejlődését biztosító szerepek és elsőbbségek körét. A szegedi közgyűlésben pillanatnyilag a város napi életfolyamatainak gondja színteljesen háttérbe szorítja a jövő megtervezésének igényét.

● **Kedvező-e az, ha a város a nála szélesebb térséghez köti sorsát?**

– Az elmúlt húsz évben az erőforrások jobb felhasználása érdekében a határokon is átnyúló regionális együttműködés az európai közösségi politika egyik támogatott területe lett. Nyugat-Európa határ menti térségeiben ez az új forma új ipari és kereskedelmi kapcsolatrendszereket alakított ki. Ezekben az új regionális térségeket bizonyos városok képesek voltak új szerepkört kialakítani, s Szeged számára sokat mond, hogy ennek következtében az európai nagyvárosok között új hierarchia kezd kibontakozni. Az elmúlt évtized végén készült egy elemzés az akkori tagországok, valamint Ausztria és Svájc 200 ezer főnél népesebb városairól azt vizsgálva, hogy milyen mértékben felelnek meg annak a 16 kritériumnak, amellyel a városok nemzetközi tekintélyét és dinamizmusát mérték (például: hány nemzetközi cég és képviselő működik, mennyi kutató dolgozik az egyetemen, kutatóintézetekben, hány vásárt, nemzetközi kongresszust rendez évente a város, milyen forgalmat bonyolít le a város repülőtere). Természetesen a rangsor élén a nagy európai fővárosok és a fejlett gazdasági alközpontok (mint Marseille, Barcelo-

A Tisza körül ismét régió szerveződik. Kérdés, hogy Szeged marad-e a központja? (Fotó: Schmidt Andrea)

Dr. Mészáros Rezső: „Soha nem egy régió kapcsolódik, hanem annak a meghatározó központja és települései.” (Fotó: Karnok Csaba)

na, Milano) állnak, de őket már azok a városok követik, amelyek az új európai fejlődés központjaiként újultak meg: Utrecht, Augsburg, Graz, Bologna. Manapság egy Szeged nagyságú város sikereit, sorsát többnyire az dönti el, hogy mennyire képes kapcsolódni a nemzetközi termelési és fogyasztási rendszerekhez. Az elmúlt évtized tapasztalata, hogy azok a szerepek, amelyek a városok gazdasági átszervezése, funkcionális bővülése vagy nemzetközivé válása során kialakulnak, meghatározhatják a jövőt. Kell-e ennél biztosabb ars poetica a várospolitikára?

● **Mit gondol, az európai fejlődésben a város vagy a régió játsza majd a döntő szerepet?**

– Induljunk ki abból, hogy minden városnak vannak területi kapcsolatai. A regionális szerepkör egyben térbeli méret is. Iskolái, egészségügyi szolgáltatásai, igazgatási szerepköre miatt a legkisebb város is túlnyúlik saját határára. A nagyváros intézményeinek vonzásköré nyilván messzebbre terjed: a nagyobb hatósugarú városok így válnak regionális központtá. Ez a településfejlődés természetes velejárója, a maga hullámválásaival együtt. De a 20. század második felében az európai városok fejlődése azt mutatja, hogy egy nagyváros szerepköréhez tartozik az is, hogy része tud lenni egy európai nagyvárosi hálózatnak. A fejlődés, akár csak az informatikában vagy a gazda-

ságban, a hálózat kialakulása irányába tart. A szervesülés feltétele, hogy a város rendelkezzen bankokkal, működő gazdasággal, kulturális szférával s nem utolsósorban kapcsolódással a nemzetközi utakkal. Ha ez megvan, akkor hasonló városok hasonló helyzetben kapcsolatot tudnak teremteni egymással. A város e feltételek híján is maradhat régióközpont, ám akkor maga a régió sem tud bekapcsolódni a rendszerbe. Soha nem egy régió kapcsolódik, hanem annak a meghatározó központja és települései. Természetesen az európai fejlődés hálózatához nem Szegednek, hanem Budapestnek kell csatlódnia.

A magyar területfejlesztésnek érdekes vitája az, hogy szükség van-e a főváros további fejlesztésére, vagy sem. Ha Budapest nem képes igazi világvárosná válni az új század igényeinek megfelelően, akkor Magyarország is nehezen lesz képes e rendszer része lenni. Ugyanakkor Budapest mellett európai kapcsolódásunknak meghatározó elemei lehetnek, mint növekedési pólusok, a vidéki nagyvárosok: Debrecen, Szeged, Pécs, Győr. Persze Szeged kutatási, gazdasági, felsőoktatási, egészségügyi és közigazgatási központként akkor is megmaradhat a helyi régió vezető városának, ha nem alkalmazkodik az európai fejlődés új kihívásaihoz, de ez esetben a régióval együtt marad kívül az európai fejlődésben.

● **Lássuk konkrétan: mi**

kellene Szegednek az új tervekhez?

– Elsősorban megfelelő közlekedési kapcsolat: autópálya és repülőtér. Ezek nélkül nincs érdemi hálózati kapcsolódás. Más részről megfelelő szintű városmarketing kellene. Az új európai helyzetben meg kell mutatni a városot. Informálni kell Európát a városról. Szegedről azonban hiányoznak a megfelelően célzott információs kiadványok. Ugyanakkor folyamatos marketingjelenlét kellene Brüsszelben, Strasbourgban, Frankfurtban és azokban a városokban, ahol európai döntéseket készítenek elő. Ehhez meg lehetne tozgatni a városban működő tudományos és kulturális életet, a gazdaság sokszálú nemzetközi kapcsolatrendszerét is. Mindehhez azonban az önkormányzat részéről határozott elköteleződés kellene a város jövőjéről. Aki nem épít légvárat, az kunyhót sem érdemel, ahogy mondani szokás. Merni kell elengedni a gondolatot, ahogyan a sólerakóhely, a gimnáziumtelepítés, az egyetemalapítás idején is történt. Különböző meg a város meglévő regionális szerepei is megszűnhetnek: nem jön ide a Phare iroda, elmegy az OTP központ... Jelentős várospolitikai hibának tartom, hogy az elmúlt évtizedben Szeged döntéshozói nem tudtak megegyezni a város jövőjének elsőbbségeit elvezető céljairól. Azóta pedig elszaladt az idő. Az európai regionalizmus folyamata, amely az elmúlt évtizedben

változóban volt, 4-5 év múlva lezárul. A viszonyok konszolidálódnak és ismét hosszú időn át kellene várni, amíg új városzerepekhez lehet jutni Európában.

● **Mit gondol, megfelelő váropolitika esetén milyen esélye lehet a városnak az új szerepkörre?**

– Szegednek jó adottságai vannak. Ha a külföldi pár napot itt tölt, úgy érzi, Szeged nyugodt, kiegyensúlyozott város. Ennél alig van piacképesebb marketingtényező. Csak hát kellene hozzá egy konferenciaközpont, egy reptér, egy autópálya, valamint többek között kapcsolódás a nemzetközi vásári, kiállítási és felhasználói rendszerekhez, hogy a beruházók elfogadják Szegedet a régió kiállító- és vásárbázisának. Ez azonban előkészítés nélkül nem megy, s a feladatra az önkormányzat egyik ciklusa sem hívott össze szakértői csapatot. Erre nincs mentség: a város jövőképe megválaszolásának szakkérdés, és nem pártkérdés, amely fölött politikai vitákat kellene folytatni. Szakértőkből pedig lényegesen több van Szegeden, mint Kecskeméten vagy Békéscsában. Ugyanis hiába világos a város európai jövőképe a zsummalistika szintjén, ha ehhez nincsenek megfelelő szakmai projektek. Aldozni kellene rájuk. Ha az európai döntési pontokon e projektekkel nem tesszük világossá, hogy a városban komoly akarat van az új európai típusú szerepkörre, akkor a hangzott célok semmit sem érnek. Emellett persze pénz kell áldozni arra is, hogy a megfelelő ágazatokban képzett pályázatírók álljanak rendelkezésre. A város sok pénztől úgy marad távol, hogy nem tud szakszerűen pályázni.

● **Milyen stratégiával képeli el ezt a marketingmunkát?**

– A város akkor eredményes, ha hosszú távú és stabil jövedelemtermelést valósít meg, és ha sikeres a városok közötti versenyben. Ez valójában vállalkozói tevékenység. S ennek a vállalkozói várospolitikának az egyik legfontosabb eszköze a városmarketing. Azt azonban tudni kell, hogy a város különös „áru”. Mert például, ha egy gazdasági telephelyet kínál, nemcsak magát a fizikai teret adja oda, hanem egyben

a hely történelmét, a helyhez kapcsolódó értékeket, érzelmeket, sőt, magát a hely kultúráját is. Vagyis a város nemcsak műszaki-infrastrukturális képződmény, hanem sokkal inkább társadalmi szervezet. Nos, hogy mi kellene e marketingmunkához? Először is el kellene készíteni egy szakszerű városinformációs anyagot Szeged adottságairól, gazdaságának, kultúrájáról, felsőoktatásának, kutatásának nemzetközi rangjáról, valamint a város elképzeléseiről és jövőképeiről, amelyből a befektetőktől az idegenforgalomig, a bankoktól a szolgáltatásokig minden szféra meríthet információt. Ezt a lehető legtöbb európai helyre el kell juttatni, hogy egyáltalán megismerjék a város elképzeléseit. Az kevés, hogy majd jönnek a vendégek, és akkor elmondjuk nekik, amit szeretnénk. A marketing része lehetne az is, hogy a fontosabb európai döntési helyeken képviselőt, tiszteletbeli konzult bíz meg a város. Offenzív európai váropolitikába kellene kezdeni. Mi, az egyetemen megkíséreltük ezt. A József Attila Tudományegyetemet az elmúlt két évben többek között azért minősítettük az európai rektori konferencia minőségvizsgálatán, hogy az intézmény részesüljön az európai kapcsolatrendszerből. Felkértünk egy információs rendszerre, s ettől kezdve Szeged neve ott van minden listán. Ennek egyébként már eredménye is van: nemrég Európa 20 egyetemét kérték fel, hogy „a felsőoktatás és gazdasági környezete” tárgyában tanulmányt írjanak, s köztük volt a mi egyetemünk is. Vagy például a veronai egyetemmel eljutottunk oda, hogy latin, olasz, angol és magyar nyelven közösen adjuk ki az Aranybullát, mint az egyik első európai alkotmányt, s a könyv ott lesz a frankfurti könyvvásáron is.

● **A beszélgetés során többször utalt a váropolitika szerepére. Mit gondol, milyen váropolitikára van szüksége az ezredvég európai városának?**

– Mindenekelőtt meg kell változtatnia annak a hagyományos váropolitikai felfogásnak, amely egyedül a helyi fejlődés és újraelosztás szabályozását tekint feladatnak. E szemlélet számára a város szűkebb és szélesebb környezete legfeljebb a városban megtermelt áruk és szolgáltatások szempontjából fontos. Az új szemlélet viszont arra épül, hogy a globális rendszertől való függetlenség következtében megnő a váropolitika jelentősége és előtérbe kerülnek a külkapcsolatok szempontjai, hiszen immár az új hálózatok különféle rendszerei jelentik a viszonyítási alapot. Ahhoz, hogy egy határ menti régió, s benne egy európai mércével is mérhető nagyváros gyorsan tudjon alkalmazkodni az európai folyamatokhoz, ismernie kell térségi erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és fenyegetettségét. Csak ezek mérlegelésével lehet képes olyan fejlesztési programok kidolgozására és megvalósítására, amelyek révén lendületes offenzívát folytathat a nemzetközi szerepkör erősítéséért, és azért, hogy tényleges eurorégiós központként az európai nagyvárosok között szervesüljön. Szeged, ha erre tart, földrajzi helyzete, fejlettségi szintje, működési sajátosságai alapján kiváltságos helyzetbe kerülhet.

Panek Sándor